

Ihor Nabytovych

Maria Curie-Skłodowska University, Poland

ORCID: 0000-0001-9453-158X

Війна як повсякденність у „Відлунні світу” Саломеї Русецької де Пільштин

War as Everyday Life in the *Echoes of the World* by Salomea Regina Pilsztyn née Rusiecka

Abstract

The memoirs of Salomea Regina Pilsztyn née Rusiecka can be called a Baroque novel and, at the same time, is a remarkable monument of Belarusian and Polish literature. The work is a vivid manifestation of the self-identification of the author, who not only tries to see her life path in the context of her contemporary era but also records the memories of her life, recording the movements and experiences of her own soul. Here, the memoir genre gradually begins to dissolve in the narrative strategies of a prose work.

War should be considered in memoirs as an artistic image and a phenomenon of everyday life. The discourse and historiosophy of the image of war as a history of everyday life in the memoirs of Salomea Rusiecka become the heart of his narrative strategies. War is one of the most important artistic concepts of this work. The poetics of the image of war in the text is based on a realistic presentation of events and details. War, captivity and death, blood, and suffering in the memoirs of Rusiecka de Pilsztyn appear as indispensable and integral details of the history of everyday life of people and peoples of the Baroque era. The author of the memoirs created a memorable image of the war of the Baroque period giving remarkable evidence of the birth of her objectification: the narrator presents herself as a direct participant in the war events – both as a witness of particular historical processes and as involved in the space of war through her personal reflection.

Keywords: Salomea Regina Pilsztyn née Rusiecka, war, memoirs, everyday-life history, captivity, Baroque period, Baroque novel.

Білоруська шляхтянка Саломея Русецька де Пільштин – одна з найцікавіших постатей європейської барокової прози. Вона народилася 1718 року в околицях Новогрудка. Дівчину видали заміж у 14 літ за лікаря Якуба Гальпіра. Той навчив її трохи чогось із медицини. Овдовівши, ще двічі виходила заміж. Займаючись лікуванням, об'їздила майже всю Європу. Свої мемуари закінчувала в Стамбулі, де була лікаркою в гаремі турецького султана.

Людські страждання, полон і смерть, руйнування є звичайними реаліями війни. Мемуари Саломеї Пільштин-Русецької „Відлуння світу” (або „*Proceder podróży i Życia mego Awantur*”¹, чи „Авантуры майго жыцця”²) можна одночасно називати й бароковим романом, особливою пам'яткою білоруської та польської літератур. „Відлуння світу” – яскравий вияв самоідентифікації авторки, яка не тільки намагається побачити свій життєвий шлях у контексті сучасної їй епохи, але й записує життєві спогади, фіксуючи порухи й переживання власної душі. Мемуарний жанр тут поступово починає розчинятися в наративних стратегіях художнього прозового твору.

Твір написано не пізніше 1760 року. Він є укрαι цікавим, важливим і багатим джерелом і для історії повсякденности, та й для історії ментальностей доби Бароко. Різним аспектам дослідження історії повсякденности та історії ментальностей у „Відлунні світу” присвячено вже кілька публікацій³. На війну

¹ R. S. Rusiecka, *Proceder podróży i Życia mego awantiur*, oprac. R. Pollak, Wydawnictwo Literackie w Krakowie, Kraków MCMLVII.

² S. Pilshtynova, *Avantury mayho zhytsia*, per. M. Haustovicha, Mastatskaya literatura, Minsk 1993.

³ I. Nabytovych, *Pysmennytsia i homo viator XVIII „viku avantiurystiv” Salomeia Rusietska de Pilschtyn* [v:] S. R. Rusietska de Pilschtyn, *Vidlunnia svitu. Istoriiia podorozhei ta pryhod moho zhyttia*, per. I. Nabytovycha, Piramida, Lviv 2018, s. 5–32.; idem, *Plitky, poholosky, peresudy ta perekazy XVIII st. yak element istorii powsiackdennosti: obrazy ukraiynskych hetmaniv u romani Salomei Pilshtyn-Rusietskoi, “Avantury mayho zhyttia”* [w:] „*Studia Białorutenistyczne*”, nr. 9, 2015, s. 135–147.; A. S. Nalborczyk, *Salomea Regina Pilsztynowa* [in:] „*Christian-Muslim Relations. A bibliographical History*”, vol. 14: *Central and Eastern Europe (1700–1800)*, ed. by D. Thomas and J. A. Chesworth, Leiden 2020,

як художній образ та явище повсякденности в цьому творі вартувало б звернути увагу як із перспективи літературознавства, так і історіографії.

У традиційних тогочасних мемуарах, зауважував Роман Полляк у вступі до публікації мемуарів,

увага того, хто пише, вичерпується переважно на шкіцуванні подій історичних, на сухих повідомленнях із воєнних дій, на часто невдалих реєстраціях фактів, побачених пам'яток, будівель, міст, на обширних, повних возвеличення описих урочистих церемоній, процесів, похоронів, нудному цитуванні промов або дуже побіжному нотуванні подій подорожі. Постає старопольського автора найчастіше відсувається на дальній план або й цілком зникає з горизонту. Тому нелегко собі уявити його особистість, обмежувачись лише до тексту щоденника⁴.

Особливістю поетики „Відлуння світу” є те, що авторська присутність тут постійна й знаходить найрізноманітніші форми об'єктивізації. І саме в такому ракурсі ці мемуари є важливим джерелом зафіксованих криз віки емоцій людини, що, зокрема, глибоко переживає влученість у простір та історичний контекст воєнних дій, переживань, митарств і мук.

Реймон Арон у „Мирі і війні між націями” переконує, що війни – це

специфічне суспільне явище, яке, мабуть виникло в один з моментів людської історії: вони передбачають організацію насильницьких дій тими суспільствами, які входять у конфлікт. Але ми спостерігаємо конфлікти в усіх або майже усіх людських спільнотах, і ці конфлікти часто вироджуються в насильство, навіть у насильство, більш або менш організоване, поза інституціями, які можна назвати інституціями війни⁵.

pp. 516–524; W. Rocznik, *Power in Powerlessness: The Strange Journey and Career of Regina Salomea Pilsztynowa* [in:] „The Polish Review”, vol. 53, nr 1, 2008, pp. 25–51; Z. Kuchowicz, *Pierwsza lekarka polska – Regina Salomea Rusiecka* [w:] idem, *Wizerunki niepospolitych niewiast staropolskich XVI–XVIII wieku*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1972, s. 298–319.

⁴ R. S. Rusiecka, *Proceder podróży i życia mego awantur...*, s. 22.

⁵ R. Aron, *Myr i wiina mizh natsiiamy*, Yunivers, Kyiv 2000, s. 322.

А Людвік Стомма додає, що війна – це „кровожерна, вбивча, страшна гра – засади якої ніяк не пасують до мирно-цивільних декалогів, прав людини і громадянина, вписаних у [...] далеких передвоєнних часах умовах, приречень і зобов'язань. Людська культура не хоче терпіти хаосу” – і тому „час убивств має свою структуру”⁶.

Власне у „Відлунні світу” війна стає одним із неодмінних елементів повсякденности й, загалом, її екзистенційним фоном, простором співпереживання душевному та фізичному болю й терпінням. Можна б твердити, що у світогляді Саломеї Русецької де Пільштин війна структурується як невідлучна частина барокового світобачення й світовідображення в її літературному тексті.

Для шляхтянки з Речі Посполитої війна є важливим елементом хронотопу її повсякдення. Для неї страждання й мусульман, і християн від воєнних духових ран є однаково важливими. У неї воєнні дії мають найповніші, сказати б, антропологічні виміри. У центрі переживань воєнних лихоліть і співпереживань є людина:

У той час великі війни були з персами, з німцями і з москалями. І як була кривава війна в Озові, тоді мої добрі приятелі, турецькі пани, на війну поїхали супроти москалів. А що Господь послав турків на московську силу й і могутність [...], тож кілька десятків тисяч турків загинуло й кілька десятків тисяч у неволю московську потрапило, як також жінки і діти турецькі без ліку потрапили у неволю. Також і мої добрі приятелі безвісти пропали, невідомо, чи вбиті на війні, чи у полоні. Великий смуток, плач і лемент піднявся у домах моїх добрих приятелів⁷.

Саломея Пільштин повідомляє й те, що почула про гетьманську столицю Батурин, який був спалений московськими військами на чолі з Александром Меньшиковим у листопаді 1708 року (а все його населення московити брутально вирізали):

⁶ L. Stomma, *Antropologia wojny*, Iskry, Warszawa 2014, s. 12–13.

⁷ S. R. Rusietska de Pilschtyen, *Vidlunnia svitu. Istoriia podorozhey ta pryhod moho zhyttia...*, s. 85.

“...в Батурині, місті гетьманським, наказано *funditus* (дощенту – лат.) палац зруйнувати і землю, де ступали Мазепині ноги, на сажень углиб у всьому Батурині викопати, з міста вивезти й *de novo* (наново – лат.) посвятити, жінок і дітей знищили усіх до одного і панів радних [...]”⁸.

Мемуари Саломеї подають широке полотно особливостей традиції ведення війни різними народами – насамперед турками. Дуже часто ці спогади ламають усі уявлення й стереотипи, які функціонують в історіографічних та історичних літературно-мистецьких творах. Вона твердить, що

воювати туркам Кораном заборонено, самі війни прагнути вони не повинні, хіба що коли їм хтось оголосить війну. Коли [турок] іде на війну, половину свого багатства повинен зі собою взяти, а це тому, що коли він загине, щоб той, хто в нього гроші знайде, за них його поховав, а коли його в неволю візьмуть, то його шанувати будуть, бо так багато грошей забрали; а коли в нього грошей не знайдуть, тож у свій час він за свої гроші з неволі викупиться...⁹.

Війна часто лучиться із полоном. Авторку цікавлять будь-які деталі цього процесу. Якщо б туркові-воякові

випало на війні когось убити, той тільки закричить: „*Ei wallaha*”, відразу ж повинен турок шаблю свою в піхви сховати, а коли трапиться йому когось у неволю взяти, повинен дати тому їсти й пити, одяг і постіль, одним словом, щоб тому нічого не бракувало, а через сім років повинен його з неволі випустити¹⁰.

Турки, твердить мемуаристка, нікого до віри своєї не примушують, тільки чи то невільникам, чи то сусідам-християнам повинен турок три рази запропонувати: „Стань турком”. Полонення на полі бою мусить бути засвідчено документально й підписано відповідними сановниками – тільки після цього

⁸ Ibidem, s. 138–139.

⁹ Ibidem, s. 263.

¹⁰ Ibidem.

остаточно відбувається юридичне закріплення статусу полоненого. Авторка мемуарів оповідає, як

бачила сама, що невольники, яких із неволі випустили, і пашами, і агами ставали. У Туреччині невольника чи невольницю продати не можна (як і будь-яку людину) під загрозою покарання, хіба що справжнього невольника, шаблею узятого. Наприклад, москаль б'ється з турками й потрапляє в полон – він справжній невольник, але відразу там, де його взяли в полон, треба від кадія взяти папір і на нім повинен підписатися муфтії і паша. Цей папір називається пендзик. Такого невольника вже кожен купити сміливо може¹¹.

Особливо запеклими бачаться авторці взаємини між турками та Мальтійським орденом і турками та курдами:

Війна Туреччини із Мальтою така: коли потрапить турок у неволю мальтійську, то вже його мальтійці не випустять до смерти. Якщо ж мальтієць потрапить у турецьку неволю, його також турки з неволі не випускають, навіть за найбільші гроші, бо ті мальтійці, що потрапили у полон, невольники самого турецького султана. Вони називаються пайзанами. Потім, коли султанові потрібні люди на військові кораблі, їх знов на війну посилають на тих самих мальтійців¹².

Про ці звичаї війни вона довідувалася, зокрема, й від своїх пацієнтів. Мемуаристка оповідає такі історії з уст капітана-паші, захопленого у полон мальтійцями, що був у неволі сім літ і за якого султан змушений був заплатити великий викуп. Одна з таких подій трапилася в 1760 році, коли капітан-паша і його команда корабля подалася у джамію (мечеть), а пайзани „збунтувалися і турків, а було їх на кораблі багато, перебили усіх левантів, геляндів [левантійцями називали народжених у Леванті (місцевість у Малій Азії) нащадків європейців; голяндами – вихідців із місцевості Гел – І. Н.] і решту турків зв'язали, якір, відрізавши, викинули у море, а самі, піднявши вітрила, на Мальту втекли”¹³.

¹¹ Ibidem, s. 263–264.

¹² Ibidem, s. 264.

¹³ Ibidem, s. 265.

Про муки, яких зазнавали турки в полоні у курдів, теж розповідав один із її пацієнтів, якийсь Абдул-ага, що разом із дванадцятьма іншими яничарами потрапив у курдський полон. Курди, як твердив цей турок,

страшенно їх мучили, коли привезли додому; роздягнувши догола, бичували, а опісля шнуром від голови аж до ніг до дерева прив'язали так, як дітей сповивають, і нічого зовсім їсти не давали, а по боках, де кишені в жупанах, на тім місці тіло ножем прорізали: цим бідним туркам-невільникам їхні руки запихали у ці рани й казали: „Ви, турки, народ пихатий, вам подобається ходити по ринках і руки засовувати в кишені, тож і тут можете гоноруватися, коли ви прив'язані до цих дерев, у кишенях руки тримаючи”¹⁴.

В особистому просторі існування авторки дуже часто означенням часу подій є воєнна доба:

...У той час турецький султан вів війну на три боки: з персами у Вавилоні, з москалями (під Бабадагіо [себто у Добруджі, провінції Румунії – І. Н.] стояли війська російські), з імператором Карлом Шостим у Нісі [Ніса (або Ніс) – місто у Сербії – І. Н.], коли генерал Зекендорф зненацька з німецьким військом увійшов у Нісу і вдало захопив цю знамениту фортецю з турками, з жінками, з дітьми й із маєтками, зі зброєю, багато пороху, куль, армат (тобто стрільн) і також вдало захопив Ніську провінцію¹⁵.

Ця війна з Російською імперією розпочалася в 1735 році. Саломеї тоді було 17 років. У той час було захоплено Озів, Перекоп, Бахчисарай. 1739 року московити окупували Хотин, перейшли Прут, посадили Ясу, заглибилися аж до Дунаю.

Авторка спогадів на сторінках мемуарів залишає для нащадків описи й діяння багатьох історичних постатей – і Карла VI (1658–1740) фон Габсбурга, який засів на імператорському троні у 1711 році, і австрійського фельдмаршала й дипломата Фридриха Генриха Зекендорфа (1673–1763), що його, після

¹⁴ Ibidem, s. 277–278.

¹⁵ Ibidem, s. 66–67.

невдалої війни із Туреччиною, як командувача армії, у 1739 році посаджено було в остріг.

Нараторка творить особливу, майже документальну, фабулу тих трагічних історичних подій, малюючи словом переживання ницости й підлости війни. А водночас, ця документальність починає бриніти високим трагізмом у драматичному розгортанні їх перебігу. Тут означено й підступність, і зраду, і помсту. Так вона передає те, що знає від безпосередніх учасників подій, від тих, хто відіграє в них визначальну роль. Саломея Русецька де Пільштин зосібна оповідає про наказ від султана з Істамбула, щоб паша, якого вона лікувала тоді, вирушив із військом і забрав у німців фортецю Нісу, яку захопив генерал Зекендорф. За кілька тижнів перед тим, як виявилось, той генерал підписав пакт із болгарами і сербами цієї Ніської провінції, де „мешканців було (на п'ятдесят миль із містами, і містечками, і селами) декілька мільйонів людей багатих, вельми мужніх, молодих, спритних, як і старих, і білоголових, і дітей”. Вони ж, повіривши австрійцям, повстали проти турків і „вирізали їх декілька тисяч”, бо генерал Зекендорф обіцяв їм: „Не бійтеся турків, допомагайте мені. Я вже Нісу взяв, візьму я Софію і Віддинь турецький [себто Віддинь, або Відин – місто у Болгарії, над Дунаєм – І. Н.], і навіть Істамбул”¹⁶. Однак австрійський генерал зрадив своїх християн-союзників, узявши хабаря від турків („від одного паші 10 000 червоних золотих”) і „без усяких причин наказав підняти тривогу, тихо вийшов зі своїми німцями з Ніси і накерувався в Німеччину, а ключі Ніської фортеці відіслав моєму паші Кюпру-улу”¹⁷.

Немовби на батальному полотні у наративній структурі твору авторка раптово змінює, сказати б, фокус на дальномірі зображення подій, вводячи себе в цей оповідний простір, означаючи власну авторську об'єктність і демонструючи свою реальну присутність у цій історичній подієвій канві – коли Нісу було

¹⁶ Ibidem, s. 71.

¹⁷ Ibidem.

взято („А мій паша був хворий, тож ключі Ниської фортеці йому під подушку поклали”¹⁸). Займенник „мій” відразу ж уводить нараторку у канву подій, означає її як самовидицю. Валентина Соболь зауважує таку особистісну трансформацію й у авторів українського Бароко, де вона виявляється в різних жанрових утвореннях і де „виміри як публічного, так і приватного буття, що знаходять вияв у різножанрових творах, свідчать про еволюцію самосвідомості їх авторів. Визначальним чинником, який підштовхує до пошуків правди про себе і світ, про себе у світі, і доносить її до читача, є авторське я”¹⁹.

Султан надіслав фірман, щоб за цей бунт проти Османської імперії ворохобників

три дні і три ночі убивали, починаючи від вісімнадцятилітнього хлопця – до п’ятдесятирічного чоловіка. А тих, кому 60, або 70, або 80 літ, не чіпали, також як і хлопців від року до 18 не чіпали, тільки в неволю брали, і жінок, і дівчат, і всіх жінок старих. І так сталося, що турки вбивали християн три дні і три ночі у полях, у лісах, у хатах, де тільки знаходили²⁰.

А далі прийшов новий фірман володаря Оттоманської Порти. Султан захотів переконатися, „скільки його підвладних у цій кривавій війні загине, і тому наказав мій паша туркам тільки голови християнські звозити у Софію для підрахунку, скільки убито, і турецькому султанові про це дати респонс”²¹. Опис його виконання знову дає авторці нагоду влучитися в канву історичного наративу, показати себе безпосереднім свідком цього апотеозу війни, його кривавих і брутальних проявів:

І бачила я кару Господню на бідних християн, бо така була гора голів християнських, ніби величезна й широка корчма. Наверх по тих головах лізти – потрібні були драбини, бо за кожну християнську голову дав паша одного

¹⁸ Ibidem, s. 71–72.

¹⁹ V. Sobol, *Ukrainske Baroko. Teksty i konteksty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 236.

²⁰ S. R. Rusietska de Pilschtyń, op. cit., s. 72.

²¹ Ibidem, s. 72.

червоного золотого. Тож турки по полях і лісах їздили з великими кошами і голови вже убитих християн відрізували, і в Софію привозили, а тут, упродовж тих трьох днів старим людям і малим дітям можна було шукати батьків і братів своїх, як і батькам можна було шукати голови синів своїх²².

Варто зауважити, що цей опис побудовано як біблійні стилізації. Очевидно, що Саломея відчувала апокаліптичність цих подій, їх фрактальну подібність до старозаповітних оповідей. Саме співпереживання жертвам цієї різанини проєктується й на власні переживання: „Ох, мій Боже, скільки я в той час жалю і страху мала, коли була у тім місті, однак ні в мене, ні в людей моїх і волосок із голови не впав, і слова кепського не чули ми від турків”²³.

Авторка мемуарів повідомляє причину того, що вона покинула пашу, якого лікувала, через внутрішній протест проти одного з багатьох воєнних злочинів – убивство єпископа: „Був там чоловік один шановний, священик православний, *alias* єпископ, бо його православні владикою називали; його у тій метушні повісили”. І тому „відчула я велику огиду до паші, що наказав владику стратити. Це вельми моє серце засмутило, і розвіталася я з його мосцю пашею”²⁴.

Від’їхавши до Віддиня, вона спостерігала, як турецькі офіцери виганяли мирне християнське населення з домівок: „Стояло тут велике військо турецьке, вони по сто осіб християн зганяли у кожен дім, а в будинки християнські селилися турки, бо було це узимку, а прості яничари, *alias* військові, під шатрами в полі біля Віддиня стояли...”²⁵. Після бою австрійських і турецьких армій під Крайовою у Волохії, де австрійці „через кару Господню” були розбиті, їх командир-генерал

ледве сам із декількома штабними офіцерами вирятувався, а останніх німців турки на полі бою повбивали, а деяких у полон узяли. Я бачила 200 німецьких офіцерів і гемайнів [від німецького *Gemeiner Soldat*

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

„простих жовнірів” – І. Н.] одним ланцюгом за шиї скованих, яких провадили через Віддинь. Як теж звичай недобрий є у окремих народів, що і жінок, і дітей беруть на війну, і от усі гуртом – жінки і діти – потрапляють у полон, і бачила я майже в кожнім домі невільника, або невільницю, або дитину в неволі турецькій²⁶.

Ці наративні стратегії білоруської шляхтянки у представленні подій XVII–XVIII ст. у Європі, позначених постійними й ненастанним міждержавними сварами і которами, є свідченням витворення особливої ментальної суспільної структури світосприймання як буття народів, так і окремих людських екзистенцій у такому світі, де „атмосфера воєн, руйнувань та спустошень спричинилася до формування типових рис [...] барокової культури”, зокрема

війни в Україні справляли такий самий вплив на українську культуру, як Тридцятилітня війна – на культуру країн Центральної Європи. І лицарська смерть у бою, і безневинна загибель мирних мешканців, і раптовість змін політичної ситуації, й повсякчасна загроза смерті, втрати майна та суспільного становища – все це сприяло поширенню барокових елементів світосприймання, таких як мотив марности дочасного життя й невідворотности смерті, чергування легковажності та гумору зі спалахами підкреслено трагічного сприйняття буттєвих конфліктів²⁷.

Саме після тієї війни Саломея розпочала торгівлю полоненими – „бо мала б із цього собі вигоду, і славу в людей, і ласку у Бога”. Один із її турків-пацієнтів порадив їй розпочати бізнесовий проєкт – торгівлю полоненими австрійськими вояками. Цей турок „купив із тих німецьких невільників 30 офіцерів і офіцерських жінок і мені також радив, щоб і я купила кілька невільників – німецьких офіцерів”. Вона

купила в одного турка п’ять осіб: чотирьох чоловіків і одну даму. [...] Троє були офіцерами, поручниками. Четвертий був хорунжим, заввся

²⁶ Ibidem, s. 73.

²⁷ Y. Isaievych, *Ukrainske suspilstvo doby Baroko* [v:] *Ukrainske Baroko*, t. 1, Akta, Kharkiv 2004, s. 71.

він Юзеф Фортунат де Пільштин, і одна дама – поручникова. За цих чотирьох чоловіків і одну даму мусила я дати вісімсот червоних золотих. Заплатила і взяла своїх невольників до себе. Дала їм окремий pokій, забезпечувала їх їжею, питвом, одягом. [...] Ми сторгувалися, щоб мені вони, мої невольники, дали 1200 червоних золотих і подарунків на 300 червоних золотих. Був посланий кур'єр з листами з турецького Віддиня аж у імператорський Відень в Австрії²⁸.

Родичі полонених надіслали викуп – окрім одного. Обмін відбувся на кордоні: полонені „поїхали з конвоем до німецького кордону, і там наш вікіл, це значить посол, отримав на межі гроші, а їх мосців панів офіцерів відпустив у Німеччину, а приїхавши, гроші нам віддав”²⁹. Останній же полонений ще довго слугував у Саломеї. Його звали Юзеф де Пільштин. За якийсь час вона вийшла за нього заміж.

Подібно ж, під час перебування у Петербурзі, вона отримала в подарунок від російської цариці чотирьох турків-невільників і наказ із царською печаткою про їх звільнення з полону; вона вирушила з ним у дорогу – щоб отримати за них викуп³⁰.

Вибравшись якось до Істамбула, Саломея в дорозі потрапила у Фокшанах, місті в Румунії, у татарську облогу. Їй довелося переховуватися в оточеному нападами монастирі:

...Ми щасливо в монастир утекли, але ж у монастирі тім багато чоловіків і жінок, і дітей застали, що ледь втиснулися гвалтом і місце собі знайшли, як зачинили монастирську браму. І тут напало на місто кілька тисяч татарів і, оточивши місто, монастир штурмували; місто доценту ограбувавши, чоловіків, білоголових і дітей у неволю забрали, навіть худобу, коней, овець і інше, а більшу половину міста спалили...³¹.

Саме битва за цей монастир до певної міри стирає сучасні стереотипи історіографії та художньої літератури про єдність у тогочасних „турецько-татарських навалах” татарів і турків.

²⁸ S. R. Rusietska de Pilschtyń, op. cit., s. 73.

²⁹ Ibidem, s. 75.

³⁰ Ibidem, s. 120.

³¹ Ibidem, s. 232.

У тому монастирі, де опинилася авторка мемуарів, поруч із іншими етнічними групами проти татарського наїзду боронилися й турки: „...Було кілька сотень турків у монастирі, які зачинилися разом із нами, й вельми мужньо вони оборонялися. Ця битва продовжувалася днів дев’ять”³². Сама ж авторка мемуарів

увесь цей час удень й уночі в кареті своїй просиділа, вельми боялася вийти з неї, бо різного люду там було й могли деякі мої речі вкрасти. Тоді зібрали ми дві тисячі червоних золотих і коня вельми доброго, два з чистого золота годинники і хутра чорнобурої лисиці й соболя, й послали через посланця Бешлі-агу султанові, тож той обіцяв відступити зі своїм військом³³.

Війна, полони і смерть, кров і страждання у мемуарах Саломеї Пільштин-Русецької виступають як неодмінні й невід’ємні деталі історії повсякденности буття людини й народів доби Бароко. Авторка мемуарів створила образ війни, який є свідченням народження особливої авторської об’єктивізації: наратор представляє себе безпосереднім учасником воєнних подій – і як свідка певних історичних процесів, і як залученого у простір війни через особисте її відображення.

References

- Aron R., *Myr i viina mizh natsiiamy*, Yunivers, Kyiv 2000.
Isaievych Y., *Ukrainske suspilstvo doby Baroko* [v:] *Ukrainske Baroko*, t. 1, Akta, Kharkiv 2004.
Rusiecka R. S., *Proceder podróży i Życia mego awantiur*, oprac. R. Pollak, Wydawnictwo Literackie w Krakowie, Kraków MCMLVII.
Rusietska de Pilschtyyn S. R., *Vidlunnia svitu. Istoriiia podorozhey ta pryhod moho zhyttia*, per. I. Nabytovycha, Piramida, Lviv 2018.
Sobol V., *Ukrainske Baroko. Teksty i konteksty*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015.
Stomma L., *Antropologia wojny*, Iskry, Warszawa 2014.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, s. 232–233.